

Çulhaoğlu'na cevap: Bir kere daha sanayi proletaryasının rolü üzerine

Metin Çulhaoğlu 18 Nisan 2020 tarihinde *İleri Haber*'de "Bir işçi sınıfı yazısı" başlığı altında bir metin kaleme aldı (1). Çulhaoğlu yazısında sanayi proletaryasının, ona Ortodoks Marksizm tarafından "atfedilmiş" öncülük rolünü yitirdiğini ve bir "fetiş mekanı" olarak fabrikanın öneminin azaldığını söylüyor. Çulhaoğlu'na göre "işçinin çalıştığı sektörün, işkolunun, üretim sürecinde bilfiil yer alıp almamasının ve benzer faktörlerin", o işçinin eylem kapasitesiyle zorunlu bir ilişkisinin olmadığı ortaya çıkmış durumda. Yine Çulhaoğlu'na göre "emek en yüce değerdir" benzeri "ideolojik motif niyetine kullanılabilir" sözler, artık işçi sınıfında bir özgüven yaratmamaktadır.

Burada Çulhaoğlu bir örnek veriyor: 1970'li yıllarda Cem Karaca'nın konserlerinde işçiler *Tamirci Çırağı* şarkısında ayağa kalkıp yumruklarını sallıyormuş, "en içten biçimde" şarkıya eşlik ediyormuş. Bu, özgüven sahibi bir işçi sınıfının örneğiymiş. "Bugün", diyor Çulhaoğlu, "işçi sınıfı yeniden özgüven kazanmalı." Ancak birtakım "'özgüven etmenlerinin' yeniden ortaya çıkması hiç mümkün görünmüyor" diye de ekliyor sonra. Mesela, sendikaların güçlenmesi ve sanayi proletaryasının işçi sınıfına öncülük etmesi, kendisine göre, bu yeniden ortaya çıkması mümkün olmayan özgüven etmenleri arasında. Çulhaoğlu'nun tezi "toplumsal proletaryanın" öne çıkan bir kesiminin olmadığı, sanayi proletaryası gibi "eşitler arasında birinci" olabilecek bir sektörün var olmadığı ama toplumun "en dipteki tortusunun" sosyolojik bir faktör olarak araştırılması gerektiği yolunda.

Biz Çulhaoğlu'nun metninin birtakım yanlışlar, önyargılar, temelsiz varsayımlar barındırdığını, metodolojik olarak Marksizm'in sınırları içinde tartışmadığını ve sanayi işçi sınıfının devrimci ve öncü rolüne saldırılarda ortaklaşan Yeni Sol'un toplumsal hareketçi ve küçük burjuva teorilerinin düşünsel bir devamı olduğunu düşünüyoruz. Kendisinin metnine itirazlarımızı birkaç maddede özetlemeyi uygun bulduk:

1.) İlk olarak Çulhaoğlu'nun bu görüşlerini bugün ileri sürmüş olması, bir tesadüf olarak nitelendirilebilmekten oldukça uzaktır. COVID-19 pandemisi uluslararası çapta bir kere patlak verdiği ve bu pandemiye karşı uluslararası mali oligarşi işçi sınıfına karşı sürdürdüğü hem biyolojik hem ekonomik hem de politik sınıf savaşını daha da derinleştirmeye karar verdiği, hem viral bir olgu olarak pandeminin durdurulabilmesi için, hem de dünya kapitalizminin saldırgan yönelimine set çekebilmek için derhal olmak üzere harekete geçen ilk işçi sınıfı bölüğü, sanayi proletaryası oldu. Sanayi proletaryası bu alanda ilk olmakla kalmadı, uzun haftalar sürecince aynı zamanda bu alandaki tek sınıfsal sektör olmayı da sürdürdü. Onlarca ülkenin yüzlerce otomotiv, metal ve benzeri fabrikalarında çalışan on binlerce sanayi işçisi, pandeminin durdurulması için gerekli önlemlerin alınması ve sosyal ve demokratik haklarda kesintilere gidilmemesi talebiyle seferber oldu. Birçok fabrikada binlerce endüstri işçisi fabrikalarının, şu an için gerekli olmayan otomotiv parçalarının veya bir başka mamul ürünün üretimini bırakarak, solunum cihazı üretmesini talep etti. Bu, kapitalizmin karşılaştığı kapsamlı bir krize karşı rasyonel ve bilimsel ölçütler üzerinden toplumun ihtiyaçları odak alınarak planlanmış merkezî bir sosyalist ekonominin örgütlenmesi ihtiyacını hisseden ilk sınıfsal sektörün sanayi proletaryası olmayı sürdürdüğünü açıkça kanıtıyor. O halde diyebiliriz ki, Çulhaoğlu sanayi proletaryasının artık öncü olmadığını iddia ettiği metnini kaleme alırken dahi, uluslararası işçi sınıfı hareketinin endüstriyel sektörlerini oluşturan kesimleri, bir felakete yol açmış olan pandemi ile kapitalist rejimlerin yoğunlaşan sömürü politikalarına karşı eyleme geçmiş durumdaydı ve bu bağlamda, eyleme geçen de ilk toplumsal kesimdi.

ABD'nin iki kentinde eylem yapan Amerika İletişim İşçileri Sendikası (CWA) üyesi işçiler, jet motoru üreten General Electric fabrikalarının ülkenin solunum cihazı açığını kapatmak için üretime geçmesini istedi.

2.) Çulhaoğlu fabrikaların bir “fetiş mekanı” olarak önemini yitirdiğini yazarken, uluslararası düzlemde işçi sınıfı ile burjuvazi arasında da pandemi koşulları altında fabrikada kalınıp kalınmayacağı kavgası veriliyordu. Onlarca ülkede fabrika işçileri, gerekli sağlık ve güvenlik önlemlerinin alınmadığını ileri sürerek fabrikalarda üretimin durdurulmasını ve ücretli izin talep etti. Binlerce fabrikada işçiler işbaşı yapmayı reddetti, fabrikanın içine girmedi ve üretimi durdurdu. Ancak uluslararası burjuva koalisyon için fabrikalar hâlâ bir “fetiş mekanı” olacak ki, fabrika sahipleri kendilerinin çıkarlarının savunulması için örgütlenmiş bulunan devletlerin kolluk kuvvetleriyle, polis aygıtıyla, askerî operasyonlarla ve bazen de anayasa kitapçılarıyla işçileri fabrikalara sokabilmek için ölümüne bir savaş verdi. Bir “fetiş mekanı” olarak önemini yitiren fabrikaların, işçiler tarafından işler halde tutulabilmesi için neden bunca çaba harcandı ve masrafa girildi, anlaması gerçekten zor... Ancak belki de fabrikalar -kapitalistlerin telaşından anlayabileceğimiz üzere- önemlerini aslında hiç de yitirmemiş olabilirler; belki de yitirilmekte olan fabrikaların önemi değil, sosyalistlerin fabrikalara girebilme kapasiteleridir.

3.) Oslo Üniversitesi’nde Siyaset Bilimi bölümünde akademisyen olarak çalışan Sirianne Dahlum, Carl Henrik Knutsen ve Tore Wig’in gerçekleştirdikleri ve sanayi işçi sınıfının uzak ve yakın tarihteki rolüne ilişkin veriler sunan ilginç bir araştırma, 2019’un Ağustos ayında yayımlandı **(2)**. Bu iki akademisyen 100 yıllık bir zaman diliminde 150 ülkedeki toplumsal hareketleri inceliyorlar. İnceledikleri hareketlerin arasında 2011 Arap devrimleri, 20. yüzyıl başında oy hakkı için seferber olan kadın hareketi, son yıllarda artan Hong Kong protestoları, 20. yüzyılın mülksüzleştirmelerle sonuçlanmış büyük devrimleri, 2009 İran Yeşil Hareketi ve benzerleri var. Okuyucunun iznini isteyerek araştırmacıların kendisinden bir aktarım yapmak istiyorum:

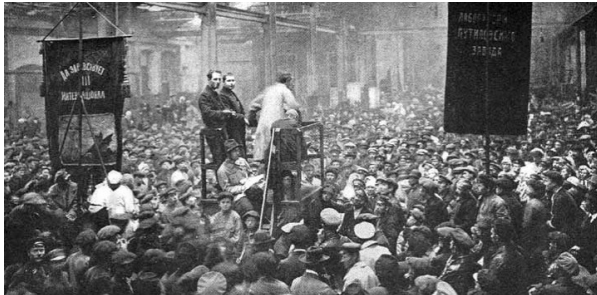
“1900’den günümüze dek bütün büyük rejim karşıtı protesto hareketlerinin küresel bir karşılaştırmasına dayanan yeni çalışmamızda şunu bulduk ki, protesto hareketlerinin demokratikleşmeye yol açıp açmadığı protestoyu kimin gerçekleştirdiğine bağlı. Daha spesifik olarak, protestocuların toplumsal arka planlarına bağlı. Protestocular kentsel orta sınıflardan mı, yoksa onlar sanayi işçileri, devlet memurları veya köylüler mi? (...) 1900 ile 2006 arasındaki dünyadaki bütün büyük kitle protesto hareketlerini inceledik ve her harekette

kim egemen oldu, bunu kaydettik: sanayi işçileri, kentsel orta sınıflar, kır emekçileri, etnik gruplar, dindar gruplar, vs. Çalışmamızdaki en güçlü bulgu, sanayi işçilerinin egemen olduğu protesto hareketlerinin demokrasiyi getirmek için diğer tüm protesto kampanyalarından daha iyi performans göstermesidir. Aynı zamanda sanayi işçileri kampanyaları, kitlesele protesto kampanyalarının olmadığı durumlardan da açıkça daha iyi performans gösteriyor. Kentsel orta sınıf hareketlerinin demokratikleşme ile ilişkili olduğuna dair bazı kanıtlar var ancak bunlar sanayi işçilerinin öneminden çok daha zayıf. (...) Araştırmamız demokrasinin tarihsel gelişimi için sanayi işçilerinin yaşamsal olduğunu ortaya koyuyor.” (3)

O halde, yalnızca teorik ve politik bir konumdan değil, ancak artık ampirik bir konumdan da söylenebilir ki, sanayi proletaryasının içine katılmadığı, dahil olmadığı, apolitik ve hareketsiz kaldığı hiçbir kitlesele seferberlik, kendi nihai amaçlarına ulaşamaz. Bir işçi devleti kurulmasından, aristokratik temeller üzerine oturtulmuş işlevsiz bir parlamentoda en ufak bir reformun geçirilmesine kadar, sosyalist hareketin kendi programını veya onun çeşitli taraflarını somutlayabilmesinin koşulu, derin ve sarsılmaz bir biçimde hâlâ sanayi proletaryasının bu programatik hedefler etrafında seferber edilebilmesine bağlıdır. Öyle sanıyoruz ki sanayi proletaryasının öncülüğünün daha keskin bir ispatı olamazdı. Bu durumda sanayi proletaryasının öncülük konumunu yitirmiş olduğunu ileri sürmek, yalnızca Marksizm’in kapitalist toplumun işleyiş yasalarının ilga edilmesine dair ortaya koyduğu eylem programının bir revizyonu değildir, açık ve seçik bir biçimde bilimsel olarak kayıt altına alınmış istatistiksel verilere de karşıdır.

4.) Çulhaoğlu’nun birbirine karıştırdığı iki kategori var: Altyapı ve üstyapı. Bir sınıf olarak işçi sınıfının sosyal pozisyonu, topluma nesnel düzlemde hükmeden ekonomik örgütlenme biçimleriyle beraber, altyapıya aittir. İşçi sınıfının bilinç durumu, özgüveni, eyleme geçme iradesi, politik öncülüğü; devlet aygıtı, ideolojiler, siyasal partiler ve sendikalarla birlikte üstyapıya aittir. Çulhaoğlu sanayi işçilerinin öznel üstyapıdaki mevcut geriliklerini (onların hâlâ burjuva ideolojik tahakküm altında oluşunu, onların özgüvenli olmayışını, onların sınıf bilincine erişememiş zihinsel durumlarını, şimdilik geniş emekçi yığınlara bir

devrimci programla öncülük etmiyor olmalarını), sanayi işçilerinin nesnel altyapıda taşıdıkları karakterlerinin yok sayılması için kullanıyor veya ikisini birbirine indiriyor. Sanayi proletaryasına karakterini veren, ekonominin toplumsal örgütlenme biçiminde işgal ettiği konum; yani üretim sürecindeki nesnel yeridir. Bu nesnellik, bir sanayi işçisinin Cem Karaca konserinde şarkıya eşlik edip etmemesinden bağımsızdır. Sanayi işçisi ne gibi gerici siyasal belirlenimlere veya devrimci olmayan önyargılara sahip olursa olsun, fikirsel düzlemde sahip olduğu bu niteliklerden bağımsız olarak kapitalist üretim ilişkileri altında sömürülmektedir ve kapitalist üretimin merkezindedir. Kapitalizm spekülâtif kârlarını bankacılık ve finans sektöründen elde eder; somut kârlarını ise sınai üretimde el koyduğu artıkdeğerden biriktirir. Dolayısıyla sanayi işçisi somut kârın yaratıcısıdır; kapitalizmin kılcal damarlarında değildir, kalbindedir. Bu ilişki bugün değişmemiştir, dolayısıyla sanayi proletaryasının devrimci öncü rolü de değişmemiştir. Kalp atmayı durdurmadıkça, tıkanan birkaç kılcal damarın hiçbir önemi olmayacaktır.

Petersburg'da bulunan Putilov fabrikası işçileri temsilcilerini seçiyorlar.

5.) Sanayi proletaryasının öncülük kategorisinin kaynağı, sanayi işçilerinin öznel deneyimlerinin bir toplamı değildir. Bu bağlamda sanayi işçilerinin bu öznel deneyimlerinin 21. yüzyılda artık yeterince militan bir profil sergilememesine işaret ederek ortadan kaldırılabilir bir öncülük tanımı zaten yoktur ortada. Dolayısıyla öncülük, bir seçim meselesi değildir. Öncülük çeşitli toplumsal sektörlerin kendileriyle ilgili kararlarına terk edilmiş bir politik tercih meselesi değildir. Toplumsal sektörler öncü olmayı seçemez. Toplumsal konumlarından ve karakterlerinden dolayı öncüdürler veya değildirler. Sanayi proletaryasının öncülük kategorisi, sanayi işçilerinin nesnel konumlanışlarının taşıdığı devrimci potansiyel tarafından ortaya konulmuştur. Kapitalist üretim ilişkileri ve sermaye birikimi somut, maddi kârlarının kaynağı olan artıkdeğeri sanayiden değil de

başka bir üretim formasyonundan edinmeye başlarsa, o zaman sanayi işçilerinin de öncülük rolü düşer. Sanayi proletaryası bir kimlik değildir, sınıfsal bir bölüktür. Sanayi işçilerinin nesnel görevleri, sanayi işçi sınıfından olan bireylerin yaşamışlıklarıyla belirlenemez; bu nesnel görevler, üretim ilişkilerinin nesnel gerçekliğine dayanır. Toplumun kendisinin maddi olarak yeniden üretiminde ve nesnellikte kök salmış bir sınıfsal bölüğün nesnel olarak taşıdığı öncü niteliği, o sınıfsal bölüğün öznel olarak benimsediği politik inançlar gösterilerek yok sayılamaz. Sanayi proletaryası bir nesnel negatif ortaklıkla birleşir: Bilincinde olsalar da olmasalar da, endüstrinin üzerinde yükseldiği üretim ilişkileri altında sömürülmeleri. Onların bir de öznel pozitif ortaklıkta birleştirilmeleri gerekir: Kapitalizmin kalbinde eyleme geçerek, kapitalizmi ilga etme perspektifi. İkincisi nesnel değil, öznel bir sorundur; yani devrimci önderlik sorunu. Sanayi proletaryasının nesnel ve ekonomik düzlemde sahip olduğu öncülüğe, öznel ve politik düzlemde sahip çıkması sorunu, devrimci önderliğin inşası sorunudur. Toplumsal öncünün politik öncü olmasının şartı, bu toplumsal öncüyü politikleştirilmesi gereken devrimci partinin inşa edilmesidir. Lenin *Ne Yapmalı?*'de, Kautsky'den de alıntılar yaparak, işçi sınıfı hareketi ile sosyalist hareketin farklı kaynaklardan, ayrı ayrı doğduğunu ve sonra birleştiklerini söylüyordu. Türkiye'de sosyalist hareket, sanayi proletaryası hareketiyle bugün birleşmiş, dolayısıyla da onları politik öncüler olarak örgütlemiş değil. O halde örgütsüz bir sanayi işçileri toplamını, örgütlü bir öncü şeklinde hareket etmedikleri için azarlamak niye? Yeni bir öncü yok, ne kadar aransa da bulunamayacak. Bu nedenle sorun, yeni bir öncünün "en dipteki tortular" eşelenerek kurgulanması veya yaratılması değil, Bolşevik-Leninist tipte bir partinin inşa edilmesidir.

Çulhaoğlu yazısında, cevabın yine Marx'da aranabileceğini söylüyordu. Bu görüşe katılıyoruz ve bu sebeple, Marx'ın sözlerini hatırlatmanın yakıcı olduğuna inanıyoruz:

"Mesele, şu ya da bu proleterin veya tüm proletaryanın kendisine hedef olarak şu zamana kadar neyi tasarladığı sorunu değildir. Mesele, proletaryanın ne olduğu ve bu olguya uygun biçimde tarihsel olarak neyin yapılmak zorunda olduğudur." (Karl Marx - Friedrich Engels, *Kutsal Aile*)

***

Dipnotlar:

1.) Bkz. <https://ilerihaber.org/yazar/bir-isci-sinifi-yazisi-111877.html>

2.) Bkz.
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/704699?journalCode=jop>

3.) Bkz.
<https://www.washingtonpost.com/politics/2019/10/24/we-checked-years-protests-countries-heres-what-we-learned-about-working-class-democracy/>